

DOI https://doi.org/10.32782/naoma-bulletin-2026-6-6
УДК 72.03(477)
ORCID ID: 0009-0002-9612-3330

Тетяна Залива
старша наукова співробітниця
філії «Музей Шолом-Алейхема»
Музей історії міста Києва
t_zaliva@ukr.net

ЕВОЛЮЦІЯ АРХІТЕКТУРНОГО СТИЛЮ ОЛЕКСАНДРА ЛІНЕЦЬКОГО

Анотація. ***Мета статті.*** Проаналізовано еволюцію архітектурного стилю архітектора Олександра Васильовича Лінецького та визначено чинники, що зумовили трансформацію його творчих принципів упродовж сибірського, харківського та київського періодів діяльності; встановлено критерії архітектурно-стилістичного аналізу та застосовано їх до реалізованих проєктів. ***Методи***. Використано історико-біографічний, історико-порівняльний, історико-хронологічний, архітектурно-стилістичний та джерелознавчий методи. Архітектурно-стилістичний аналіз здійснено за визначеними критеріями (композиція та об'ємно-просторова структура, планувальні рішення, характер фасадів, декоративне оформлення, пропорції, ордерні елементи, співвідношення функціонального й художнього), що доповнено кількісним зіставленням реалізованих об'єктів у різні періоди творчості архітектора. ***Результати.*** Реконструйовано хронологію професійної діяльності О. Лінецького від раннього одеського періоду через сибірський, перший харківський та київський до другого харківського періоду. Еволюція архітектурного стилю О. Лінецького чітко простежується через аналіз його реалізованих споруд, які відображають трансформацію від пізнього модерну до конструктивізму та подальшого синтезу з неокласичними тенденціями. Порівняльний аналіз реалізованих у Києві та Харкові об'єктів засвідчує, що в Києві переважала адаптація нових споруд до історичного середовища, тоді як у Харкові архітектор мав більше можливостей для стилістичного експерименту. ***Висновки***. Трансформація архітектурного стилю О. Лінецького зумовлена поєднанням індивідуальної творчої еволюції та зовнішніх чинників – зміни містобудівного контексту, функціональних вимог замовників і офіційної архітектурної доктрини різних періодів. Його творчість відображає не лише індивідуальний стиль архітектора, але й загальні тенденції розвитку архітектури першої половини XX століття.
Ключові слова: Олександр Лінецький, архітектура, модерн, класицизм, конструктивізм, неокласичні тенденції, архітектурна спадщина, Київ, Харків.

Tetiana Zalyva
Senior Researcher at the Sholom-Aleichem Museum
(a branch of the Kyiv History Museum)
t_zaliva@ukr.net

THE EVOLUTION OF OLEXANDER LINETSKY'S ARCHITECTURAL STYLE

Abstract. ***Purpose of the study.*** This article analyzes the evolution of the architectural style of Oleksandr Vasylovych Linetskyi and identifies the factors that shaped the transformation of his creative principles during the Siberian, Kharkiv, and Kyiv periods of his career; it also establishes criteria for architectural-stylistic analysis and applies them to his realized projects. ***Methods***. The study employs historical-biographical, historical-comparative, historical-chronological, architectural-stylistic, and source-critical methods. The stylistic analysis is conducted according to defined criteria (composition and volumetric-spatial structure, planning solutions, facade character, decorative treatment, proportions, order elements, and the ratio of functional to artistic solutions), supplemented by a quantitative comparison of realized objects across the architect's creative periods. ***Results***. The chronology of Linetskyi's professional career has been reconstructed, from the early Odesa period through the Siberian, first Kharkiv, and Kyiv periods to the second Kharkiv period. His stylistic evolution is shown to be consistent: from late modernism to constructivism and further to a synthesis with neoclassical tendencies. A comparative analysis of the objects realized in Kyiv and Kharkiv shows that in Kyiv adaptation of new buildings to the historic environment prevailed, whereas in Kharkiv the architect had greater scope for stylistic experimentation. ***Conclusions***. The transformation of Linetskyi's architectural style resulted from a combination of individual creative evolution and external factors – changes in the urban context, clients' functional requirements, and the official architectural doctrine of different periods.
Key words: Oleksandr Linetskyi, architecture, modernism, classicism, constructivism, neoclassical tendencies, architectural heritage, Kyiv, Kharkiv.

Постановка проблеми. Архітектурна спадщина України кінця XIX – першої половини XX століття становить важливу складову національної культурної спадщини та є цінним джерелом для вивчення еволюції містобудівних процесів, розвитку архітектурних стилів і становлення професійної архітектурної школи. Зазначений період характеризувався інтенсивною урбанізацією, економічним зростанням, розвитком промисловості та транспортної інфраструктури, що зумовило масштабне будівництво адміністративних, громадських, житлових і промислових споруд. Унаслідок цього архітектурне середовище українських міст зазнало суттєвих змін, а в архітектурній практиці відбувся поступовий перехід від пізнього модерну до конструктивізму та подальшого синтезу з неокласичними тенденціями.

Особливо виразно ці процеси проявилися у Києві та Харкові – найбільших урбаністичних центрах України першої половини XX століття. Саме тут формувалися нові принципи містобудування, випробовувалися сучасні архітектурні рішення та працювали провідні архітектори свого часу, творчість яких значною мірою визначила подальший розвиток української архітектури.

До таких архітекторів належить О. Лінецький (1884–1953), професійна діяльність якого охоплює майже п'ять десятиліть розвитку української архітектури. Його творчий шлях припав на період докорінних суспільно-політичних і художніх трансформацій, що знайшли безпосереднє відображення в архітектурі. Реалізовані проєкти демонструють поступову зміну творчих підходів – від використання художніх засад модерну до конструктивістських принципів проєктування та подальшого звернення до неокласичних композиційних рішень. Завдяки цьому архітектурна спадщина О. Лінецького є важливим джерелом для дослідження еволюції української архітектури першої половини XX століття.

Попри значний внесок архітектора у формування архітектурного образу Києва й Харкова, його творча спадщина залишається недостатньо висвітленою у сучасній історико-архітектурній літературі. Більшість публікацій присвячено окремим епізодам його професійної діяльності, конкретним спорудам або окремим історичним подіям, тоді як цілісний аналіз еволюції архітектурного стилю О. Лінецького та чинників, що її зумовили, досі відсутній. Саме це визначає актуальність теми статті, її наукову новизну та практичне значення для подальшого вивчення історії української архітектури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історія української архітектури кінця XIX – першої половини XX століття належить до напрямів, які активно розробляються вітчизняними істориками архітектури, мистецтвознавцями та дослідниками культурної спадщини. Упродовж останніх десятиліть значно розширилася джерельна база досліджень, до наукового обігу введено нові архівні матеріали, а також переглянуто оцінки ролі окремих архітекторів у формуванні архітектурного образу українських міст.

Фундаментальне значення для вивчення архітектури зазначеного періоду мають узагальнюючі праці В. Тимофієнка, Ю. Асєєва, Л. Прибєги та інших українських дослідників, у яких висвітлено еволюцію архітектурних стилів, розвиток містобудування та особливості становлення української архітектурної школи. Саме ці дослідження сформували методологічне підґрунтя для аналізу творчості окремих архітекторів і дали змогу розглядати архітектурні пам'ятки не лише як окремі об'єкти, але й як складові ширших соціокультурних процесів [1].

Особливе місце серед сучасних досліджень займають праці О. Мокроусової, присвячені історії архітектури Києва кінця XIX – першої половини XX століття, архітектурним конкурсам, збереженню культурної спадщини та діяльності київських архітекторів. Багаторічні архівні дослідження авторки дали змогу ввести до наукового обігу значну кількість раніше невідомих документів і суттєво уточнити біографії окремих архітекторів та історію створення низки визначних споруд Києва [2; 3].

Безпосередньо діяльності О. Лінецького присвячено порівняно небагато спеціальних досліджень. Найвагомішою працею є стаття О. Мокроусової «Олександр Лінецький vs Павла Альошина: конфлікт на тлі доби», в якій на основі архівних документів проаналізовано професійні взаємини двох архітекторів, розкрито особливості їхньої участі в реалізації київських архітектурних проєктів та висвітлено окремі сторінки творчої біографії О. Лінецького [2]. Не менш важливе значення має дослідження «Український архітектор Олександр Лінецький: початок творчого шляху», в якому простежено ранній період його професійної діяльності та формування архітектурних поглядів [3].

Важливим довідковим джерелом є стаття «Лінецький Олександр Васильович» в «Енциклопедії сучасної України», де узагальнено основні біографічні відомості про архітектора, наведено стислу

характеристику його професійної діяльності та перелік найважливіших реалізованих проєктів [4]. Значну цінність становить також бібліографічний покажчик Державної наукової архітектурно-будівельної бібліотеки імені В. Г. Заболотного, який містить відомості про публікації самого О. Лінецького, архівні матеріали та наукові праці, присвячені його діяльності [5]. Окремі біографічні уточнення наведено також у біографічному довіднику В. Тимофієнка «Зодчі України кінця XVIII – початку XX століть» [6].

Окрему групу джерел становлять архівні документи Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, а також авторські публікації О. Лінецького в журналі «Соціалістичний Київ». Вони містять інформацію про архітектурні проєкти, реконструкцію громадських будівель, містобудівні підходи архітектора та його професійні погляди, що робить їх важливою джерельною основою дослідження [7; 8; 9; 10].

Попри наявність зазначених праць, творчість О. Лінецького залишається недостатньо дослідженою: у сучасній історіографії відсутній цілісний аналіз, який би поєднував реконструкцію його творчої біографії, застосування чітких критеріїв архітектурно-стилістичного аналізу, порівняльне дослідження реалізованих проєктів у Києві та Харкові, а також з'ясування чинників, що зумовили еволюцію його стилю.

Мета статті. Метою статті є аналіз еволюції архітектурного стилю О. Лінецького та визначення чинників, які зумовили трансформацію його творчих принципів упродовж сибірського, харківського та київського періодів професійної діяльності.

Для досягнення поставленої мети передбачено: реконструювати основні етапи його біографії та професійної діяльності в чіткій хронологічній послідовності; визначити критерії архітектурно-стилістичного аналізу та застосувати їх до реалізованих проєктів у Києві та Харкові; порівняти кількісні й якісні показники творчої діяльності в різні періоди; з'ясувати чинники, що зумовили його перехід від пізнього модерну до конструктивізму та подальшого звернення до неокласичних тенденцій; оцінити внесок реалізованих проєктів О. Лінецького у формування архітектурного образу Києва і Харкова.

Методологічною основою є комплекс загальнонаукових і спеціальних методів історико-архітектурного аналізу. Історико-хронологічний метод застосовано для послідовної реконструкції етапів професійної діяльності О. Лінецького. Історико-біографічний метод використано для встановлення взаємозв'язку між окремими етапами його творчого шляху та суспільно-історичними умовами. Порівняльно-історичний метод застосовано для зіставлення архітектурних рішень, реалізованих у Києві та Харкові.

У статті йдеться саме про еволюцію архітектурного стилю, архітектурно-стилістичний аналіз кожного реалізованого об'єкта здійснено за такими критеріями: композиція та об'ємно-просторова структура споруди; планувальні рішення та характер функціонального зонування; характер фасадів і їхніх членувань; декоративне оформлення; пропорційний устрій; використання ордерних та інших стильових елементів; співвідношення функціонального й художнього вирішення. Послідовне застосування цих критеріїв до об'єктів різних періодів дало змогу обґрунтовано простежити напрям стилістичних змін у творчості архітектора.

Для забезпечення репрезентативності висновків до аналізу залучено реалізовані об'єкти О. Лінецького, відомості про які підтверджуються архівними або друкованими джерелами: 16 об'єктів сибірського періоду (Красноярськ, Єнисейська губернія, 1907–1914) [3]; 7 великих громадських і житлових об'єктів першого харківського періоду (1922–1933); 8 реалізованих об'єктів київського періоду (1935–1938) із дев'яти, включених архітектором до власноруч складеного переліку 1944 року [2]; а також матеріали, що характеризують другий харківський період (1938–1947). Такий кількісний розподіл дав змогу порівняти не лише стилістичні, але й кількісні показники творчої активності архітектора в різні періоди.

Джерельну основу дослідження становлять архівні документи Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України, публікації самого О. Лінецького, матеріали спеціалізованої періодики 1930-х років, енциклопедичні видання та сучасні праці українських дослідників історії архітектури [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10]. Комплексне використання зазначених методів забезпечило об'єктивність дослідження та дозволило визначити місце архітектурної спадщини О. Лінецького в історії української архітектури першої половини XX століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. О. Лінецький належить до покоління українських архітекторів, професійна діяльність яких припала на період докорінних змін в архітектурі кінця XIX – першої половини XX століття: поступовий перехід від

пізнього модерну до конструктивізму та подальшого синтезу з неокласичними тенденціями. У статті його творчий шлях розглянуто послідовно, за етапами: ранній (одеський), сибірський, перший харківський, київський та другий харківський періоди, – що дає змогу простежити еволюцію його архітектурного стилю без повернення до вже розглянутих епізодів.

Ранній період творчості (Одеса, 1884–1906). О. Лінецький народився 23 березня 1884 року в Одесі – одному з найбільших культурних і торговельних центрів Півдня Російської імперії. Він походив із родини, тісно пов'язаної з літературним і культурним середовищем єврейської інтелігенції: його батьком був відомий єврейський письменник Іцхок Іоель Лінецький, один із діячів єврейського просвітницького руху другої половини XIX століття. Літературна атмосфера родини сприяла формуванню інтелектуальних інтересів і творчого мислення майбутнього архітектора.

1905 року він екстерном закінчив І казенну гімназію у м. Кам'янці-Подільському. Професійної архітектурної освіти на цьому етапі він не отримав, що, однак, не завадило йому проєктувати й будувати. Творчу діяльність О. Лінецький розпочав ще юнаком в Одесі у 1902 році як технік-практик, помічник свого старшого брата, цивільного інженера Моїсея Лінецького, прихильника ретроспективного напряму модерну [4].

Сибірський період (Красноярськ, Омськ, 1906–1922). 1906 року О. Лінецький перебував на військовій службі у Красноярську, а з наступного року почав працювати як самостійний автор та як співавтор губернського архітектора Єнисейської губернії В. Соколовського. У цей період він створив шістнадцять об'єктів – житлових та адміністративних. У 1914–1921 роках Лінецький мешкав в Омську, працював архітектором Управління Омської залізниці й активно займався приватною архітектурною практикою.

Саме в Омську він вступив до Сибірського художнього технікуму імені М. Врубеля – тоді філії Московського архітектурного інституту, – проте закінчити освіту не встиг. Звання архітектора-художника він отримав лише у 1929 році за плідну архітектурну діяльність, склавши іспити в кваліфікаційному відділі.

Отже, сибірський період – це етап становлення О. Лінецького як практикуючого архітектора: за відсутності завершеної формальної освіти він накопичив значний обсяг реалізованого досвіду (16 об'єктів), працюючи в стилістиці, успадкованій від традицій пізнього модерну.

Перший харківський період (1922–1933). У 1922 році архітектор переїхав до Харкова, який у 1919–1934 роках був столицею Української СРР та одним із головних центрів архітектурного авангарду [3; 4]. Цей період вважається найпліднішим у його кар'єрі: більшість реалізованих об'єктів архітектора збереглися або документально підтверджені в архівах. Робота в умовах масштабного державного будівництва відкрила перед архітектором можливість реалізовувати великі громадські, адміністративні й торговельні об'єкти.

До реалізованих у цей період об'єктів належать: Торгова біржа (Харків, майдан Конституції, 13; 1925–1926); Новий пасаж (Харків, майдан Конституції, 9; 1925–1937); Клуб-театр «Харчосмак» (Харків, вул. Благовіщенська, 34; 1928–1930); Житловий будинок «Комунар» (Харків, вул. Гіршмана, 17; 1932); Друга міська лікарня (Харків, проспект Героїв Харкова, 197; 1925–1927); Центральний універмаг (Харків, Павлівський майдан, 1/3; реконструкція, 1932) [3; 4].

Іл. 1. Торгова біржа. Харків. *1926*. [11]

За критеріями архітектурно-стилістичного аналізу Торгова біржа тяжіє до пізнього модерну: пластичність фасадів, симетрична композиція, помірна декоративність. Натомість Центральний універмаг і клуб-театр «Харчосмак» демонструють послідовний конструктивізм – раціональну об'ємно-просторову структуру, чітку геометризацію форм, мінімізацію декору й підпорядкування фасадної морфології функціональному призначенню будівлі; композиційна домінанта тут формується логікою об'ємів і функціональних вузлів, а не декоративними засобами.

Житловий будинок «Комунар» і будівля Другої міської лікарні поєднують раціональне планування приміщень, симетричну композицію

фасадів та стриману декоративність, що характерно для конструктивізму й раннього радянського класицизму водночас. Аналіз цих об'єктів свідчить, що, застосовуючи конструктивістські принципи проєктування, О. Лінецький зберігав притаманну йому композиційну врівноваженість і пропорційність архітектурних форм – саме це поєднання визначає своєрідність його творчого доробку серед харківської архітектурної практики 1920–1930-х років.

Іл. 2. Центральний універмаг. Харків. *1932*. [11

Іл. 3. Житловий будинок «Комунар». Харків. *1932*. [11]

Іл. 4. Друга міська лікарня. Харків. *1927*. [11]

Отже, перший харківський період (7 великих реалізованих об'єктів) став етапом переходу О. Лінецького від пізнього модерну до конструктивізму, зумовленого масштабом державного замовлення, регулярною планувальною структурою Харкова та статусом міста як столиці УСРР, що давало змогу для активного стилістичного експерименту.

Київський період (1935–1938). Восени 1935 року президія Київської міськради ухвалила рішення про звільнення керівника 2-ї архітектурно-художньої майстерні Київради П. Альошина, яка під його керівництвом об'єднувала 49 архітекторів. Наприкінці 1935 року О. Лінецький замінив П. Альошина на цій посаді й залишався на ній до 1 серпня 1937 року [3]. Це пояснює, чому він долучився майже до всіх проєктів, розпочатих за П. Альошина, і чому саме в цей час у пресі з'явилося нове архітектурне ім'я.

До власноруч складеного у 1944 році переліку робіт О. Лінецький включив дев'ять об'єктів, позначивши статус кожного: «Палац піонерів (реконструкція) – здійснено; Будинок оборони на Хрещатику (за участю арх. Ільїнського та художника Єрмілова) – здійснено; Дім Актора на вул. Леніна (за участю арх. Благодатного і Барзиловича) – здійснено; готель «Гранд-Готель» на Хрещатику – здійснено, знищений під час війни; Аероклуб на цивільному аеродромі (за участю арх. Бірюковича та Грицая) – здійснено; Дитячий Пасаж – здійснено; будівля ЦВК УРСР, реконструкція (Благодатний) – здійснено; Оперний театр, добудова і перебудова разом з арх. Барзиловичем – здійснено; Будинок Архітектора – конкурс не відбувся» [3]. Отже, з дев'яти запланованих об'єктів реалізовано вісім.

Розглянемо детальніше окремі проєкти, реалізовані у Києві.

Будинок артистів оперного театру. Проєкт Будинку артистів оперного театру (вул. Євгена Чикаленка, 20-А (тоді Пушкінська, 20-А)) виконаний у співавторстві зі Я. Штейнбергом, О. Смиком, С. Барзиловичем та Г. Благодатним (1936–1939 рр.) [3; 4]. Реалізація цього об'єкта припала на період поступового переходу від конструктивізму до нових принципів радянської неокласичної архітектури.

За критеріями стилістичного аналізу: планувальна структура орієнтована на раціональне зонування приміщень і логічне розташування внутрішніх комунікацій; композиція фасадів характеризується врівноваженими пропорціями

та чітким ритмом; декоративні засоби використано стримано – попри окремі неокласичні мотиви, композиція не перевантажена декором, що свідчить про збереження раціональних принципів попереднього, конструктивістського етапу творчості архітектора. Саме така інтеграція конструктивної логіки й елементів неокласичної композиції стала характерною рисою пізньої творчості О. Лінецького.

Іл. 5. Житловий будинок для артистів оперного театру. Київ. *1938*. [11]

Будинок оборони. На місці Будинку оборони (вул. Хрещатик, 1) наприкінці XIX ст. було зведено концертну залу («будинок Слов'янського») у «пряничному» російському стилі. У 1930-х роках будівлю вирішили реконструювати й перетворити на Будинок оборони. Серед підготовлених проєктів обрали варіант П. Альошина і О. Колесниченка з літаком на даху. Реконструкція почалася у 1935 році, а вже в процесі її керівником призначили О. Лінецького, який змінив проєкт [3].

У результаті будівлю звели в суворій, навіть важкій міжвоєнній стилістиці: зі статуями біля входу і вежею, схожою на бронековпак – риси, типові саме для конструктивізму з елементами монументальної виразності. Будівля не була знищена 1941 року, як помилково вважається: у 1943 році її підпалили німці під час відступу з Києва, але вона вистояла (у 1944 році навіть залишалися цілі вхідні двері), і лише в 1944–1945 роках цілком придатну для ремонту споруду розібрали заради розширення Хрещатика [3].

«Дитячий світ», Пасаж. Після встановлення радянської влади та націоналізації будівель до київського Пасажу замість численних крамниць і перукарень переїхали різні установи, а в житлових квартирах оселилися представники партійної номенклатури. У середині 1930-х років за проєктом О. Лінецького у передній частині двору

Іл. 6. Будинок Оборони. *30-ті роки*. [12]

облаштували невеликий майданчик з фонтаном, що сполучав прохід із головним входом, оформленим як трипролітний прохід [9].

У Пасажі розмістилося до 20 магазинів «Дитячого світу» з широким асортиментом одягу та іграшок, а також дитяча кондитерська і перукарня; за спогадами тогочасних киян, дизайн інтер'єрів був максимально наближений до дитячого світосприйняття. З погляду стилістичного аналізу цей об'єкт демонструє орієнтацію О. Лінецького на функціональне пристосування історичної будівлі до нових суспільних потреб при збереженні композиційної цілісності існуючої забудови.

Житловий будинок для робітників 4-ї взуттєвої фабрики (Куренівка). За проєктом С. Барзиловича та О. Лінецького у Києві в 1939 році споруджено житловий будинок для робітників 4-ї взуттєвої фабрики на Куренівці. Первісний проєкт передбачав будівництво на розі вулиць Сирецької та Бондарської комплексу житлових споруд, включно з гуртожитком для бессімейних робітників та магазином на першому поверсі; архітектуру планували виконати в українському народному стилі з широким використанням майоліки. Реалізовано було лише корпус з боку вулиці Бондарської, 1.

Отже, київський період (8 реалізованих об'єктів з 9 запланованих) характеризувався не стилістичним експериментом, а адаптацією: конструктивістські прийоми поєднувалися з елементами неокласики, а нові споруди й реконструкції узгоджувалися з історично сформованим середовищем міста – умова, яку Харків, на відміну від Києва, перед архітектором не ставив.

Другий харківський період (1938–1947): перехід до неокласичних тенденцій. Після завершення

роботи в Києві архітектор продовжив професійну діяльність в умовах зміни офіційної архітектурної доктрини. У цей період у творчості О. Лінецького посилюється відхід від «чистого» конструктивізму на користь синтетичних форм, що поєднують функціоналістичні принципи з елементами неокласицизму: посилюється симетрія, з'являються композиційні домінанти у вигляді акцентованих входів, стримано використовуються ордерні мотиви. Морфологія фасадів набуває більшої репрезентативності, однак не втрачає конструктивної логіки, успадкованої від попередніх періодів. Ці зміни відповідали загальним тенденціям розвитку радянської архітектури 1940-х років, орієнтованої на монументальність і класичну композицію.

Порівняльний аналіз архітектури О. Лінецького у Києві та Харкові. Архітектурна діяльність О. Лінецького в Києві та Харкові відбувалася в різних історичних, урбаністичних та культурних умовах, що безпосередньо позначилося на характері його проєктних рішень. Порівняльний аналіз за визначеними в методичній частині критеріями дає змогу з'ясувати, якою мірою ці відмінності зумовлені містобудівним контекстом, а якою – власною творчою еволюцією архітектора.

Містобудівний контекст. Київ відрізнявся складним рельєфом, історичною забудовою, численними пам'ятками попередніх епох і нерегулярною планувальною структурою. У цьому середовищі О. Лінецький працював у складі колективів, які розробляли проєкти реконструкції центральних кварталів, і був змушений інтегрувати нові споруди в існуюче середовище, дотримуючись його масштабності. Натомість у Харкові була регулярна планувальна структура, широкі проспекти й відносно рівний рельєф, що давало архітектору змогу вільніше реалізовувати власні проєктні рішення в умовах масштабного громадського та торговельного будівництва.

Стилістичні відмінності. Київські проєкти О. Лінецького (Будинок артистів оперного театру, Будинок оборони) поєднують конструктивістські принципи планування з елементами класичної симетрії; декоративне оформлення стримане, а композиція узгоджена з історичним масштабом міста. Харківські об'єкти (Центральний універмаг, клуб-театр «Харчосмак» – конструктивізм; Торгова біржа – пізній модерн; житлові комплекси – елементи класицизму) демонструють більш чітку й різноманітну стилістичну виразність, із виразною геометричною структурою фасадів та чіткими горизонтальними і вертикальними членуваннями.

Функціональні особливості. У Києві головним пріоритетом була інтеграція нових споруд в історичну тканину міста та гармонія з існуючими площами й вулицями. У Харкові реалізовані об'єкти чіткіше відповідають своєму функціональному призначенню: торговельні зали Центрального універмагу, культурно-освітні приміщення клубу-театру, адміністративно-комерційні функції Торгової біржі, – а внутрішні простори раціонально організовано для ефективної експлуатації будівель.

Композиційні принципи. У Києві О. Лінецький застосовував симетрію та класичну композиційну дисципліну для узгодження нових споруд з історичною забудовою, а декоративні акценти лише підкреслювали структуру фасадів. У фасадах харківських будівель поєднувалися симетрія й геометрично строгі об'єми, характерні для конструктивізму, де вертикальні й горизонтальні членування акцентували функціональні зони та об'ємно-просторову логіку споруди.

Узагальнюючи, можемо констатувати: київський період був етапом адаптації творчих принципів О. Лінецького до складного історичного середовища, тоді як харківський – етапом їхньої найповнішої і найвільнішої реалізації. Досвід роботи в Києві, що вимагав компромісів з історичною забудовою, водночас дав архітекторові навички поєднання раціональних конструктивних рішень із гармонійним входженням споруди до міського простору – навички, які позначилися і на його подальшій, післякиївській харківській практиці.

Висновки і перспективи використання результатів дослідження. Реконструкція творчого шляху О. Лінецького за п'ятьма послідовними періодами (одеський, сибірський, перший харківський, київський, другий харківський) та застосування єдиних критеріїв архітектурно-стилістичного аналізу дали змогу простежити еволюцію його стилю без повернення до вже розглянутих епізодів.

У ранній та сибірський періоди (16 реалізованих об'єктів) творчість О. Лінецького зберігала елементи пізнього модерну: пластичність фасадів, симетрію композиції, обережне використання декоративних мотивів; тектоніка споруд ще не була повністю підпорядкована функціональній логіці.

У перший харківський період (7 об'єктів, 1922–1933) відбувся перехід до конструктивізму, зумовлений масштабом державного замовлення та регулярною планувальною структурою міста-столиці: домінує раціональна об'ємно-просторова структура, геометризація форм, мінімізація декору.

У київський період (8 із 9 запланованих об'єктів, 1935–1938) конструктивізм було поєднано з елементами неокласики та вимогою узгодження нових споруд з історичним середовищем міста – це був етап адаптації, а не вільного стилістичного експерименту.

У другий харківський період (1938–1947) відбувся синтез з неокласичними тенденціями – посилення симетрії, поява акцентованих композиційних домінант, помірковане використання ордерних мотивів, – зумовлений зміною офіційної архітектурної доктрини радянської архітектури 1940-х років.

Таким чином, еволюція архітектурного стилю О. Лінецького зумовлена поєднанням двох груп чинників: індивідуальної творчої логіки архітектора (послідовний перехід від декоративності до функціональної раціональності і далі до синтезу з класичними принципами) та зовнішніх обставин – містобудівного контексту Києва й Харкова, вимог замовників і зміни офіційної архітектурної доктрини.

Архітектурна спадщина О. Лінецького становить важливу складову історії української архітектури першої половини XX століття, а запропоновані в статті критерії стилістичного аналізу та кількісні показники можуть бути застосовані в подальших дослідженнях творчості інших архітекторів цього періоду.

Список використаних джерел

1. Прибєга Л. В. Охорона та реставрація об'єктів архітектурно-містобудівної спадщини України: методологічний аспект. Київ : Мистецтво, 2009. 304 с.
2. Мокроусова О. Олександр Лінецький vs Павла Альошина: конфлікт на тлі доби. *Пам'ятки України: історія та культура.* 2013. № 11. С. 58–69.
3. Мокроусова О. Український архітектор Олександр Лінецький: початок творчого шляху. *Баландінські читання.* 2014. Т. 2. С. 127–134.
4. Полякова Ю. Ю. Лінецький Олександр Васильович. *Енциклопедія сучасної України*. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016.
5. Лінецький Олександр Васильович (1884–1953) : бібліографічний матеріал / Держ. наук. архітектур.-буд. б-ка ім. В. Г. Заболотного. Київ, 2014. URL: https://dnabb.kyiv.ua/linetskyy-oleksandr-vasylovych-1884-1953/ (дата звернення: 28.07.26).
6. Тимофієнко В. І. Зодчі України кінця XVIII – початку XX століть : біографічний довідник. Київ : НДІТІАМ, 1999. 477 с.
7. Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України. Ф. 1042. Оп. 1. Спр. 76.
8. Лінецький О. Український будинок оборони. *Соціалістичний Київ.* 1936. № 4. С. 18–20.
9. На будівництві «Дитячого світу». *Соціалістичний Київ*. 1937. № 6.
10. Лінецький О. Реконструкція «Гранд-готелю». Соціалістичний Київ. 1936. № 12. С. 27–28.
11. Лінецький Олександр Васильович. Wikipedia. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D1%96%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%9E%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%80_%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB-%D1%8C%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87. (дата звернення 29.07.2026) (n.d.).
12. Будинок Оборони. 30-ті роки : [фото] // Архів М.Б. Кальницького. Київ. 1 Арк. Оригінал.

References

1. Prybieha, L. V. (2009). *Okhorona ta restavratsiia obiektiv arkhitekturno-mistobudivnoi spadshchyny Ukrainy: Metodolohichnyi aspekt* [Protection and restoration of Ukraine's architectural and urban heritage: A methodological approach]. Mystetstvo [in Ukrainian].
2. Mokrousova, O. (2013). *Oleksandr Linetskyi vs. Pavla Aloshyna: Konflikt na tli doby* [Oleksandr Linetskyi vs. Pavlo Aloshyn: A conflict against the background of the era]. *Pamiatky Ukrainy: Istoriia ta kultura*, (11), 58–69 [in Ukrainian].
3. Mokrousova, O. (2014). *Ukrainskyi arkhitektor Oleksandr Linetskyi: Pochatok tvorchoho shliakhu* [Ukrainian architect Oleksandr Linetskyi: The beginning of his career]. *Balandinski chytannia*, 2, 127–134 [in Ukrainian].
4. Poliakova, Yu. Yu. (2016). Linetskyi Oleksandr Vasylovych [Oleksandr Vasylovych Linetskyi]. In *Entsyklopediia suchasnoi Ukrainy*. Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. [in Ukrainian].
5. Derzhavna naukova arkhitekturno-budivelna biblioteka imeni V. H. Zabolotnoho. (n.d.). *Linetskyi Oleksandr Vasylovych (1884–1953): Bibliohrafichnyi material* [Oleksandr Vasylovych Linetskyi (1884–1953): Bibliographic material]. https://dnabb.kyiv.ua/linetskyy-oleksandr-vasylovych-1884-1953/ [in Ukrainian].
6. Tymofiienko, V. I. (1999). *Zodchi Ukrainy kintsia XVIII – pochatku XX stolit: Biohrafichnyi dovidnyk* [Architects of Ukraine from the late 18th to the early 20th centuries: A biographical reference book]. NDITIAM [in Ukrainian].
7. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv-muzei literatury i mystetstva Ukrainy [Central State Archive-Museum of Literature and Art of Ukraine]. *Arkhivna sprava: Fond 1042, opys 1, sprava 76* [Archival file: Fund 1042, inventory 1, file 76] [in Ukrainian].
8. Linetskyi, O. (1936). Ukrainskyi budynok oborony [Ukrainian House of Defence]. *Sotsialistychnyi Kyiv*, №4, 18–20. [in Ukrainian].
9. Na budivnytstvi «Dytiachoho svitu» [At the construction site of "Dytiachyi Svit"]. (1937). *Sotsialistychnyi Kyiv*, № 6. [in Ukrainian].
10. Linetskyi, O. (1936). Rekonstruktsiia «Hrand-hoteliu» [Reconstruction of the Grand Hotel]. *Sotsialistychnyi Kyiv*, (12), 27–28. [in Ukrainian].
11. *Linetskyi Oleksandr Vasylovych* [Oleksandr Vasylovych Linetskyi]. (n.d.). In *Wikipediia: Vilna entsyklopediia* [Wikipedia: The Free Encyclopedia]. https://uk.wikipedia.org/wiki/Лінецький Олександр Васильович [in Ukrainian].
12. *Budynok Oborony* [House of Defense]. (30-ti roky). [Foto]. Arkhiv M.B. Kalnytskoho [M.B. Kalnytskyi Archive]. Kyiv, Ukraina [in Ukrainian].

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 26.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.11.2026